

[DAGBOK OG FOLKESAGN] [1862] NBO Ms.8° 2603 1 Tirsd. skøndt Vejr ved Afrejsen. Om Morgenen tordnede det. Nervøs. Tog et Krus Rostoker –. Blandt andre i Kupéen var ogsaa en Svenske – har ham stærkt mistænkt for at være Digteren Snoilsky. Øsregn i Hamar. I Næs kom bl: Flere en Jente ombord om hvem Kapt: fortalte at da hun ifjor Vinter fra J Dagen før gik til L. sprang en Gut paa Fjorden efter hende. Lang kjedelig Opsejling til Lille# hammer. I Solskin er Mj: dejlig – ensformig i Regn. Bitterlig koldt. Fredrik's Hotel godt Logis – flink Kone han er nok en Tværpeis . 25de gik fra Lillehammer omtr: halv 11 – traf paa en Mand fra Lom han fortalte med en vis Selvfølelse om sin Rejse til Lil# lehammer for at sidde paa Vand og Brød for ulovlig Kulbrænding. Til Moshus (A# ronsveen) kl. 2¼ – Godt Sted – uden Kone – Fiskede. Imens skiftede en Svenske Hest – har ogsaa ham mistænkt for at være Snoilsky thi Manden paa «Dronningen» gjorde jeg nok Uret – Venter sværlig paa Isach# sen – at han da ikke rejste med strax. Thorsdagen den 26de om Morgenen kom Isachsen. I Solskinsvejr og Do. Hu# mør gik Touren tilfods til Holmen og lidt forbi. Tog Baad opover Losna til Losnæs og gik der# fra tilfods til Elstad. Vejanlægget storartet paa sine Steder. Manden som roede, vidste at fortælle om Sjøormen som i gamle Dage havde vist sig der, det var forresten den gamle Historie fra Mjøsen lokaliseret. Elstad fortræffeligt Kvarter, en oplyst og vel# villig Ejer, Styrtbad og Anledning til Fiskeri. Vi blev Natten over og indtil næste Dags Eftermiddag. Gik til Listad i Froen; lang Rute, herlig Bygd, men dyrt Sted. Blev Lørda# gen over og rejste videre Søndagen den 29de. Kjørte adskilligt den Dag og kom om Aftenen op i Vaage til Stationen Aasoren hvor vi opholdt os til Middag. Onsdagen den 2den Juli. Slet Vejr, forsøgte paa en Fjeldtour, som mislykkedes. Herlige Folk paa Gaarden 2 især gamle Guthorm som Asbjørnsen omtaler. Tog Skyds fra Gaarden til Skar hvor vi skiltes idet Isachsen rejste over Hedalen og videre indover Sætrene paa Even# tyr og jeg i al Ærbarhed langs Vaagedalen Sakprosatekst Sakprosatekst 2 til Svee hvor jeg nu sidder ensom og i fortvivlet Humør. Vejret har atter været regnfuldt iaften dog sy# nes det at ville klarne op. Af Sagn og Eventyr er nok ikke stort igjen i Gudbrands# dalen. Gutten, som skydsede os fra Skiftet ovenfor Listad til Vik fortalte endel men altsammen kjendt og optegnet i For# vejen undtagen om en Ole Kløvstuga som for nogle Aar siden blev borte i længere Tid inde paa Fjeldet og som siden blev funden uden Samling liggende i et Sommerfjøs inde i Baasen, uden at han vidste hvorledes han var kommen did eller hvad der var foregaaet med ham. Han var i lang Tid «laak» deraf og er ikke endnu rigtig kommen sig. Thorsdagen den 3die Juli rijste jeg fra Svee med Baadskyds over Vaagevandet til Gardmo; fremdeles regnfuldt Vejr. Skydsfolkene fortalte om en liden Pige paa Gaarden Nørnæss i Lom (eller Vaage) Grændsegaard ved Vandet, som det flere Gange har hændt at hun er forsvundet i længere Tid og saa kom# men igjen uden at hun herover har været at formaa til at forklare sig, med Undtagelse af at hun engang yttrede at hun havde været sammen med mange Børn og le# get med dem. Engang stod hun og saa paa Moderen skure Trækopper og da sagde hun: «Jeg ved nok der, hvor Kopperne er hvidere end her hjem# me hos hun Mor.» Hun er endnu ikke konfirmeret. Der er ogsaa en Mand der, som heder Erik, han var en# gang inde paa Fjeldet for at lede efter Heste, da sprang Bergvæggen op ligesom en Port, og han saa saa urimelig meget 3 herligt, og det var ligesom det vil# de lokke og drage ham derind, men han tog tilbens det forreste han kunde, og da han langt om læn# ge vovede at see sig om var Ber# get lukket og intet at see. – Saa var der ogsaa en Sivert Sannæs, som var «Læser» og uri# melig stærk i Troen, men benægtede paa det bestemteste Tilværelsen af overnaturlige Væsner. Engang for han opigjennem Vaagerusten Sakprosatekst Sakprosatekst 3 og derfra ind i Jøndalen i et Ærinde (for at søge Heste) og kom til en Berghammer som kaldes «Svartskulen», og der saa han plud# selig for sig en dejlig Jente og en mængde brandede Kjør og store gjil# de sorte Heste, men ret som han undrede sig paa hvem det kunde være, var det Altsammen borte ligesom det var sunket i Jor# den. Siden den Tid var han troende nok baade paa Huldren og andet, men Leseriet begav han og det, mente hans tidligere Troesfæller, var en Virkning af det Ondes Magt bemærkede Skydsmanden med et vist sarkastisk Smil. Manden lever endnu og disse Sagn er ialfald et Bevis paa at Productionen fremdeles vedvarer. Nogle Løgnhistorier fik jeg paa

Kjøbet, f. Ex om en Søorm som skulde være fanget i Lysterfjorden, og kjøbt af en En# gelskmand for 300 Daler, – men dem vandt han nok ind igjen for han vidste om det Sted indvendig i Sø# ormen hvor den gjemmer alle de kostbare Ting, baade Guld og Sølv, som den sluger, – og dem tog han efterat have aabnet den. Aflagde Thorsdags Aften et Besøg i Præstegaarden i Lom og forandrede Rejseplanen. Lomsdøler#Marke# det. Gik Fredagen den 4de Juli gennem Bæverdalen til Røisem og red derfra til Præstesætren hvor jeg ankom Kl 10–10½. 4 Tog om Morgenen Kl: 4 den 5te Juli (Lørdag) sammen med Aubert og nogle Andre over Fjeldet. Bæver# thun – Hestbræpiggen – Smørstabtinden Galdhøen, Fanaraaken (dejlig!) – Hvi# lestederne og Maaltigd – Nedstigning, Horungerne, Skagastølstinderne og Ringstinderne – Helgedalen og Fortun. Kom ned til Skjolden om Aftenen Kl: 8. Rejste derfra med Dampskibet ganske tidligt om Søndagsmorgen den 6te Juli og laa over i Lærdagl fra Formidda# gen til Kl: 12 om Natten. Gik da videre, Aurland, Indsejling til Nærøfjorden o. s. v – Kom Kl: 3 til Vadem i Søndfjord, rejste derfra til Sande hvor jeg overnattede. Tirs# dagen den 8de Juli til Vasenden ved Jølster# Sakprosatekst Sakprosatekst 4 vandet, Onsdag den 9de Juli til Rebakken eller Reed over Jølstervandet, gennem Førde# urden, en forfærdelig Dal eller snarere Klip# pervede og over Breehejmsvandet. Thorsdagen den 10de Juli fra Reed over Fjeldet til Utvik og derfra til Fal# ejdet. Fredagen den 11te Juli til Sunelven; blev der til Onsdagen den 16de Juli og rejste da med Dampskibet Søndmøre til Søholt. Er endnu ikke kommen derfra Th.

Sagn fortalte af Peder Fylling.

Om Kristian den 6tes Rejse i 1733

Da det spurgtes paa Søndmør blev der tilsagt Skyds som skulde vente paa ham i Esvigen i Vatne Sogn hvor der allerede da var Vej over Ejdet. Rygtet fortalte ogsaa om Kongens Færd nordenfra (han kom fra Thronhjelm) at han var meget paaseende i at Religionen haandhævedes og at Ingen gjorde sig skyldig i Helligbrøde, Kirkelig forsømmelse o. s. v – Han blev meget gram naar han kom til de Kirker, hvor der ikke ifølge hans Bud var opsat Gabestokke og de maatte strax opsættes. Lensmænd Fogder og andre Embedsmænd 5 heder det, bliver afsat formedelst deres ulovlige Adfærd og Forhold til Almuen. Der blev talt om at tilsige Kongen Skyds der skulde tilsige Kongens Skyds der skulde skydse ham fra 2 Aalesund til Esvigen. Alle mente at Kongen vilde tage ind hos Amtmand Solgaard der boede paa Gaarden Molvær paa Suløen ved Borgund. Denne Mand, den Tid rigeste Magnat paa Søndmør, gjorde store Forberedelser for at modtage Kongen, men han stod ikke paa nogen god Fod med Bønderne og dette havde Kongen faaet Nys om og derfor vilde han ikke tage ind hos ham. Rygtet om Kongens Rejse nordenfra kom ligetil Gaarden Honingdal i Saue, hvor der ifølg# ge Lensmandens Ordre var tilsagt en Ottringsbaad med Mandskab at afhente Kongen i Esviken. Mens der her laa og bød paa ham, kom der Befaling fra Lensmanden om at hver Del, løst og Fast, i Baaden maatte betegnes med Kors eftersom Kongen, som det hed, var meget paaseende paa at Kristendommen overholdtes. Endelig efter lang Venten kom Kongens Hoffolk og hele Greien til Esvik, opslog Telt paa den forhold Sjaavolden ved Gaarden, og skulde spise Middag. Nu kom en Vestenvind med Flo og slog Teltet overende saa de maatte tage sin Tilflugt ind i Stuen hvor de spiste. Nu tog de over til Aalesund til Stedet Brunholmen i selve Byen. Nu skikkede han Bud efter Solgaard da Kongen vilde han skulde aflægge Regnskab, Budet kom tilbage med den Besked at Kongen skulde besøge S. og ikke han K. Kongen skikkede atter Bud til S. at hvis han ikke kom med det Gode saa vilde Kongen afhente ham paa anden Maade. Budet kom tilbage 2den Gang med den Besked at Solgaard allerede denne Nat skulde være død. Sagnet gik at Solgaard den Nat skulde have hængt sig, thi det var plat umuligt heder det, for ham at aflægge ordentligt Regnskab (I Molvær flagedes med store røde Flag for at betegne at han der skulde tage ind men Kongen for forbi) Imens disse Bud gik frem og tilbage erindrede Kongen sin fordums Kjending fra Wittenberg af men som nu var Præst i Søndmør nemlig Hr. Peder Strøm, og boede i Borgund. Han vilde fornye Bekjendt skabet og tillige formaa ham til at holde Præken for sig og Hoffet i Aalesund. Peder havde lovet at komme Kl. 12 Middag, Kongen begyndte at blive ængstelig over at Peder ikke kom, men retsom Klokken slog 12 lukkede Peder op

Døren og meget glade blev Begge. I Stuen var truffet Foranstaltninger til en sand Højtidelighed, et Skillerum afdelte Stuen i to Dele, indenfor Skille rummet sad Kongen og Hoffet, Andre som Kongen havde givet Lov til at høre Prækenen fik Plads foran Skillerummet, Hr. Peder steg op paa Bordet og herfra holdt han en Tale for Kongen og Hoffet hvoraf der gik megen Ry, og Kongen blev saa til freds med Prækenen at han højtideligt takkede Peder.

[Kongen førte med sig egne Opv: Under hans Ophold her paa Brunholmen i 6–8 Dage syslede disse bestandigt i Kjøkkenet, kogte, stegte o. s. v. Mangt et Smørstykke, h. d., vandre ind i Gruen og tjene til Brænde i Mangel af tør Ved. Fattigfolk, der gik i og udenfor Gangene og saa dette, sukkede og sagde «Det er stor Synd at brænde op Guds Gaver; giv os noget af dette»», dette var Gud behageligere mente de. Kokkerne gave til Gjensvar «Ingen Fare, Vi er komne i et Land hvor der er større Forraad paa Smør end paa tørt Brænde.»]

Kongen laa endnu flere Dage i Aalesund formedelst Uvejr, endelig sagtnede Vejret, saa at de Tænkte paa videre Rejse. Kongen var meget bange for at Dronningen skulde komme velbeholden ind i Baaden thi der gaves ikke den Tid nogen ordentlig Brygge blot en almindelig Vaar. Kongen blev hjulpen ud af denne Mismod derved nemlig at der tjenede en haandfast Dreng paa Brunholmen ved Navn Lars Lilleengeset thi han var fra L. i Skaue Sogn. Han kaldtes almindelig Store-Lars; han gik frem iført sin Skindstak og vid Skindbuxe, tog Dronningen i Favne og bar hende ind i Baaden til alles Forundring, eftersom der var baade slet Bryggegreje og Bølgerne gik højt og Baaden svajede betydeligt. Lars L. fortalte ofte siden naar han var drukken at han havde været det den Mand der havde baaret Dronningen ind i Baaden hans, sagde han – «men hvor er dokke!» – Kongen fortsatte nu sin Færd sydover hvor han tog over Dragsejdet ved Stadt, hvorover Kongen Dronningen og Hoffet blev baarne i Bærestole.

– En af Skydsfolkene i Honing dal, nemlig Anders Sorte, den Tid den rigeste Bonde i Skaue Sogn, sad og lyttede uformærket om hvad der fortaltes om Kongens Færd nordenfra, nemlig at alle som havde Gods og Penge i Overflod var K. ikke god imod, thi han mistænkte dem for at de ikke havde erhvervet sine Midler paa lovlig Maade. A. Sorte der ikke stod paa vensk Fod med en eller To af Skydsen og frygtede for at disse kunde hviske et Ord i Kongens Øre besluttede at smutte bort ved første Anledning. Anders var borte og borte for en Tid blev han. Han havde havde gjemt sig i Fjøset hvor han blev til de Øvrige var rejste.

Peder Strøm og svarteboka

Om Peder Strøm Bemeldte Hr. P. S. hv. f. er talt, havde mens han gik i Præstelære paa den wittenbergske Skole stiftet Be kjendtskab med Kongen som ogsaa da var paa Skolen som Prinds og det ved følgende Anledning. Det var en vedtagen Skik paa Skolen i Wittenberg den Tid at til den egentlige Præstelære behøvedes 5 Aar, derefter skulde ifølge Lodd af Disse Antal endnu nogle fortsætte sit Studium i Svarteboken for at lære de sorte Kunster hvortil at efter en Tid af 5 Aar udfordredes. Loddet h. d, faldt bl. A paa Prindsen, denne kunde ikke fortsætte nogen længere Studium paa Skolen thi Regjeringsanliggender hjemme krævede hans Nærvær der –

Hr. Peder der allerede før havde faaet Smag paa denne Kunst, paatog sig at blive i Prindsens Sted. Læren udi stod han meget godt saa at man fortæller at der var blot En af Disse som kunde hamle op med ham. Det viste sig ogsaa her i hans Virke kreds som Præst i Borgund at Peder havde lært noget af hvert. Der fortaltes at Folkene da var halsstarrige og ikke vilde lyde Præstens Formaninger, ikke søge Kirke eller gaa til Alters, eller betale for minist: Forretninger, saa at Præsten ofte var nødt til at gribe til Kunster, der i deres Øjne ansaaes for overnaturlige og troedes at skrive sig fra et højere Væsen. Dette virkede ofte, s. d. bedre end alminnelige Straffe. Man fortæller saaledes bl. m. andre Tildragelser at der var en Bonde fra Gaarden Molvær paa Suløen og som ikke stod paa god Fod med Præsten. Han vilde nemlig ikke betale ham noget af hvad der tilkom ham. Pr. anvendte Formaninger, men forgjæves Manden var og blev halsstarrig, endelig fik Pr. Manden overtalt til at komme over til Borgund en Dag saa vilde han se at eftergive ham hele Gjælden. Manden kom, Præsten havde passet paa ham, gik ud for sit østre Havehjørne, her kom Manden nede fra Søen iført sine Skindklæder thi det var stygt Vejr. Præsten bad ham standse lidt, Manden stod stille et Øjeblik, og i et Nu syntes han at synke ned igjennem Vejen, udslog begge sine Arme, udstødte et Skrig, og

bad nu Gud og Pr. hjælpe sig. Nu gik Præsten ned til Manden, denne syntes at at være sjunken saa dybt ned at blot Arme og Hoved raged op. Præsten spurgte ham om han ikke nu vil bede om Forladelse og opføre sig som en kristelig sindet Mand og give Præsten hvad han tilkom o. s. v. – Til Præstens Spørgsmaal svarede Mand et Ja, Pr. tog hans Haand og med Et var Nedsyn forsvunden.

– Der fortælles endvidere at samme Hr. P. f havde en Tjenestedreng, der var en sand Kirkeforsømmer; han søgte hverken Kirke eller Altergang, Præstens Formaninger virkede ej heller paa ham, endelig fik Pr. ham en Aften overtalt til at følge sig op til Borgund Kirke; det var alt mørkt men Vejret var stille og godt. De gik begge til Choret's søndre Side, bad sin Dreng lægge sit Øre til Muren, spurgte ham om han ikke hører nogen Lyd, Drengen svarede Nej, Præsten sagde holdt i min venstre Haand og læg atter Øret til Muren, Pr. spurgte om han ikke hører noget. Jo, siger Drengen, nu hører jeg mangt og Meget, Pr. sp. hvad hører Du? Jeg hører behagelige Sangstemmer, jeg kan neppe fortælle P. hvad jeg hører, men Alt forekommer meg behaglig og smukt. Ja siger Pr, nu har Du hørt de Saliges Opholdssted, did kommer Alle efter Døden som søger Kirkegang og Altergang og lever efter Præstens Formaning. Følg mig nu videre ned om Kirken her bad han Drengen lægge sit Øre til Muren, – Drengen sa Nej. Tag atter i min Haand da, siger Præsten. Drengen gjorde saa. Pr. spør om han endnu ikke høre Noget. Jo, siger Drengen. Hvad hører du? Jeg hører en ynkelig Jammer og Skrig og Klager. Presten siger nu har Du hørt de Fordømtes Opholdssted, did er de komne, Alle, som ikke vil tro paa hvad Præsten siger, og vil søge Kirkegang og Altergang. Dette skal have virket paa Dr. i den Grad at han efter den Dag førte en kristelig Vandel.

– I Søndmør havde man i den heromhandlede Tid den stadige Tro, at naar et Menneske blev overfalden af Vanvid eller hvad man kalder Galskab, saa troed man at han maatte være besat af Djævelen og man maatte da naturligvis henvende sig til Præsten for at at han skulde uddrive den onde Aand. Meget heldig var man den Tid her paa Søndmør at nemlligen Hr. Peder i Borgund vidste godt at faa Bugt med Djævelen. Han skal ofte have ved forskjelligen Lejligheder givet Djævelen Rejsepas. Folk har ofte, heder det, seet og hørt at hvad vi fortælle her, er Sandhed; engang blev en Kone paa Gaarden Dyrøen i Skøie Sogn halvgalen . Præsten maatte hentes, denne kom, foretog sig i Folks Overvær nogle Operationer med Kvinden, men hvori disse bestod, har Sagnet glemt, men saameget kan erindres at man saa hvorledes Satan med Præstens Kræfter blev uddreven af Kvinden. Den saa ud som en sort Kraake, der foer hoppende fra Kvindens Sengested nedover Stuebordet, foer ud gjennem et Hul paa Væggen, som Præsten i Forvejen havde anbragt der, og frisk blev Kvinden efter denne Stund.

– I Søndmør saavel som andetsteds i Landet, havde ligetil den heromtalede Tid existeret den Tro at der blandt Almueskonerne gaves et ikke lidet Parti der henregnedes til Troldkjærringer eller Hexer; Her Peder var ogsaa en flittig Eftergranser om hvilke Koner der i hans Kald var udspurgt for Troldkjærringer – Han formanede dem at aflægge sine Koglerier, dette virkede lidet, Ingen vilde tilstaa at være Troldkjærringer kun Nabokonerne beskyldte dem for at de ofte er Aarsag til at deres Kvæg dør, ikke faar Mælk af Koen, ikke faar Smør af Mælken. Dette, siger de, er den eller den Troldkjærring Skyld i. Sagnet fortæller at Hr. Peder havde en almindelig Sædvane til at komme til Erfaring om hvem der var Troldkjærring eller ikke; naar han nemlig foer omkring i Sognet og man satte Mad frem til Præsten, saa plejede han aldrig at røre Maden førend han kaldte Konen i Huset frem til Bordenden og spurgte hende om det er sandt hvad hendes Naboersker siger om hende at hun nemlig er Troldkvinde; naturligvis benægtede Konen Præstens Spørgsmaal, men Præsten siger at det skal snart vise sig, staa stille siger han til Kvinden, nu tager jeg min Kniv, stikker denne i Smørret (Smørbunken) der som oftest blandt Andet er fremsat til Præsten, dersom der rinder Blod af Skaaret naar jeg drager Kniven ud, da er den som Smørret har kjærnet, virkelig en Troldkvinde. Peder vidste vel at stille sig saa, at Blodet ikke randt oftere end hos de ryggesløse Kvinder, der altid ønskede ondt over sin Nabo.

Man fortæller saaledes af Hr. Peder kom paa et saadant Besøg til en Gaard i Vatnesogn, Kvinden fremsatte Mad til Præsten. Hele Familien, Mand og Kone og Børn havde ikke noget godt Rygte og Folk sagde at Konen især var den værste Troldkvinde. Før Præsten begyndte at spise, spurgte han Konen der altid gik i en rød Trøje (hvilken paa Søndmør er Tegn paa Troldkvinde) om hun var Troldkvinde som Folk sagde. Hun benægtede det aldeles; Ja, siger Præsten, vi skal nok see det,

kom hid du gamle, rinder der Blod at Smørret dit naar jeg stikker min Kniv deri, da nytter det ikke at benægte det. Hr. Peder tog nu Kniven, stak den i Smørret og Alle Tilstedeværende saa nu Syn for Sagn. Der randt nemlig Blod ej alene af Smørret men ogsaa over Dugen. Alle kunde ikke nu mere sige et Ord; Præsten revsede dem med en Straffepræken og Konen især tog Døren .

– Man havde i Søndmør en Formular hvorved man kan komme til Kundskab om hvem der er Troldkjerring eller heker m. a. O. staar i For bund med Satan, tager Del i hans Følge engang aarlig til Heklefjeld. Nu er den Handling kommen af Brug – men at den har været brugt paastaes med Sandhed og Handlingen er en Levning fra Oldtiden – Naar man vil sidde ude, h. d., og se, hvem der i Fandens Følgeskab rejser til Heklefjeld da maa man sidde ved Kirkedøren Julenatten og alle som vil deltage i denne Herlighed, nemlig at see Satan med Følge maa iforvejen tage sig en Havrebrødlev, lægge den paa sit bare Hoved, derovenpaa en Græstørv ikke at tale til noget Menneske, sidde saaledes stille, indtil at Satan kommer. Nu plejer denne ikke bry sig meget om hvem der sidder ved Kirkedøren, han plejer stedse blot vrænge sine Øjne til den siddende, lukke op Kirkedøren, gaa ind i Kirken og ved Alteret plejer han som oftest opfordre de af sit Følge som før ikke har været paa denne Færd til offentlig at frasige sig sin Kristendom, Daabspagt og overgive sig i hans Vold. – Man har Sagn om at Folk har siddet, seet flere som de ikke ønskede at se, i et saadant Følge, dels vare disse forlængst døde, dels saa de Folk, som endnu levede og om hvem de ingen Tro havde til at de kunde være paa en saa dan Færd. Som oftest, h. d, bliver en saadan Udesidder tumlet og ganske udygtig til nogen Ting.

– At Hr. P. Strøm kunde noget mere end at, som O. s. p. Søndmør, faa sig Mad, det viser nedenanførte Sagn som endnu lever friskt i Folkemunde her paa Stedet. Paa Gaarden Thingfjord i Vatne Sogn er en af Elven og Naturen dannet Høj, Harpehøjen kaldet, den er beliggende nord for Elven i Øst for Gaardens Huse. Navnet Harpehougen skal den have faaet deraf at der fra umindelige Tider af skal have stedse ladet sig høre en overordentlig klingende Musi Harpelyd, næsten som den skønneste Strengelæg, som Huldrefolkene plejer udføre. Folk skulde ofte have talt med Hr. P. derom denne afviste dem stedse med de Ord At hvad de hørte var blot Tøv og intetsigende. Engang kom han selv til Thingfjord. Opsidderne foreslog Pr. om han ikke vilde gjøre en Tur til Hougen og selv iagttage denne Lyd. Pr. var nysgjærrig til at gaa, da han og Følge kom til Hogen hørtes Lyden endnu langt højtidligere end nogensinde før. Præsten bleve forlegen eftersom han før havde nedlagt Protest mod Indbyggernes Udsagn, blev hel forundret, besteg Hougen, holdt en Tale til Hougens Beboere, hvori han opfordrede dem til at ophøre med en saadan Musik og Støj, hvorved Folk let kunde blive forvildet. Neppe havde Præsten forladt Hougen, før de Forbigaaende hørte derindefra en forfærdelig Jammer, Klage, og Skrig, der lyste Forbandelse over Præsten som havde fortørnet dem i deres Glæde. Nu maatte man atter henvende sig til Hr. P: og berette ham det Forefaldne; denne indfandt sig atter paa Stedet, skal selv have hørt en ynkelig Jammer inde fra Hougen, besteg atter Hougen, holdt en Tale hvori han lyste Fred og Velsignelse over Hougen og dens Beboere. Siden har Folk intet hørt mere, og Hougboerne maa have flyttet til et andet Sted.

– Svarteboken skal ifølge Sagnet være en Bog der ikke findes i Hvermands Hus og dersom Nogen tager den i Haanden og af Uforsigtighed læser det Stykke i Samme, der indeholder at løse Gamle-Erik som det kaldes, da er al Fare paa færde, han kommer bestandigt og fordrer Læseren efter Arbejde; er Læseren ikke opfindsom til at skaffe ham et dygtigt Arbejde, saa er al Fare forhaanden; man maa atter ty til Præsten; man fortæller saaledes at en Jente paa Gaarden Strømmen i Skaue Sogn en Søndag medens Husfolket var i Kirke, tog fat paa Sv: og var saa uheldig at træffe paa det omhandlede St: Erik kom og Arbejde vilde han have men hun var klog nok og sagde til ham at han maatte gaa ned og øse ud Strømmen. Erik gik, begyndte at øse og det viste sig at han havde gode Kræfter. Sjødrevet stod jevnhøjt med Fjeldene; udpaa Eftermiddagen kom Peder Strøm fra Kirken, da han kom til Strømmen saa han hvad der var paafærde. Udi gjennem Strømmen kunde ingen komme medens Erik vedbleve at arbejde Præsten skjønnede vel Sammenhængen, han befalede Skydsgutterne at ro saa nær som muligt ind paa Erik, rejste sig i Baaden, befalede Erik at holde op og med Et var baade Erik og Sjødrevet borte.

– Margr. Stud ogsaa M. Hanken kaldet (efter en I. Ø i Bgd Sogn) boede som Enke i Hankø i Borgunds Sogn; hun havde været givt med (see Søndm Beskr. 2den Del). Sagnet fortæller om hende

at hun i sin Tid var en myndig, stormodig, driftig og over maade rig Kvinde, stedse naar hun kom til Borgund Kirke blev Alle opmærksomme paa hende og alle havde stor Respekt for hende. Hun var stedse, heder det, iført som Overkappe en stor sort lodden Hoppehud, saaledes at hun tog Bagdelen af samme opover Axlerne, lod Manen slæbe efter Vejen og det var en stor Fynd der fulgte hende, naar man saa hende drage ind i Kirken og trække den lange Man efter sig. Sagnet fortæller at den som var saa lykkelig at staa i nærmere Forbindelse med hendes saasom hendes Kontortjenere osv – bleve med Et bemidlede Mænd, thi hun var ikke saa nøjeregnende med dem. Sagnet navngiver to af disse, nemlig Jens Mortensen Knag og Ole Larsen Abelse af hvilke den Første var en Jyde, boede paa Fauske i Søkelven hvor han gjorde store Forbedringer i Jordbruget hvilke endnu ere synlige i denne Dag. Selv forstod han sig lidet paa Landmandens Dont, thi han havde stedse levet i Kontoret men han havde en Dreng, som var en driftig Karl. Penge, Løsøre, og Jordegods havde Knag i topfuldt Maal, der overlodes Drengen at bruge og benytte til Gaardens Drift. Sagnet fortæller et Par Exempler paa hvorlidet Knag var indviet i Landlivets Sysler:

Jens Mortensen Knag

En Dag, fortælles der, var der Mangel paa Folk i Gaarden, der skulde passe Kværnen og bære Korn did. Knag paatog sig at udføre dette, han gik med en Dragt Korn og endnu med en, det blev Aften, han gik med en Tredie, slog paa Qværnen men kom ikke tilbage med noget Mel; hans Gaardsdreng spurgte ham om ikke Kværnen skaffede ham Mel, Knag svarede «hun giver ikke Mel om Natten naar det er mørkt»; lad nu Dagen komme, saa giver Kværnen vist Mel. Hans Gaardsdreng, der anede at det ikke stod Alt for godt til med Malingen gik til Kværnhuset og saa efter, og see nu var alt Korn faret ned i Elven og forbi var Malingen.

En anden Gang skulde Knag gaa i Marken og hente hjem Hesten, thi det var en Godvejrsgang da man vilde hjemkjøre Højet. Knag var længe borte derfor stod store Regnbyger, det var Udsigt til at Højet vilde blive vaadt, endelig kom K. men uden Hest, hans Dreng spurgte om han ikke kom med Hesten, K. svarede «Hesten kommer vel; jeg fandt den, jeg bukkede til ham, han bukkede til mig, der var altsaa Bevis paa at han vilde komme. K. havde nemlig fundet Hesten, han havde muligt gaaet den saa nær at Hesten som oftest har løftet op sit Hoved for at see til K. dette har K. anset som Tegn paa at Hesten vilde lyde Befalingen. K. var nemlig ikke vandt med andet end at gaa Bud for sit Herskab i Gader og Stræder, hvor de sædvanlige Befalinger udføres ved Bukken og Nejen.

Ole Larsen Abelsen

– Den Anden nemlig O. L. Abelsen skal ogsaa have faaet sine største Rigdomme derved at han dels som Kjøb for billig Pris dels som Gave af Margr. Stud en Mængde Jordegods. Han boede paa Abelse som Landhandler og var den Første som skrev sig med Navnet Abelsen. Blandt hans Sønner omtaler Sagnet bl. A. Lars Olsen og Jens Olsen som døde ugift i Bergen, samt Paul Olsen, som var den Første, som boede som Selvejer paa Solnør. I hans Tid fandtes Pengesundet i Sundsbakken ved Solnør. Blandt P. Olsens Sønner omtaler Sagnet en Mads Abelse, der boede paa Slingen i Borgunds Sogn og en Jørgen Denne Jørgen skal have haft stor Lyst i sine yngre Dage at færdes udenlands dette var Forældrene meget imod. Hans Moder fortælles der kom frem med en Drøfting ganske fyldt med Sølvpenge; Penge nemlig af Fundet ved Sundsbakken. Dette vilde hun give ham dersom han vilde opgave sin Rejseplan. Jørgen erklærede nu at ville blive hjemme men neppe havde han modtaget Pengene før han rejste aligevel, medtog baade disse og mange andre Penge og satte dem overstyr, var borte i syv Aar og kom næsten nøgen tilbage.

Om Ole Larsen fortæller Sagnet at han var meget opfindsom til Materier hvoraf der kunde høstes Løjer og Skjemt. Engang kom der en Fjordemand (fra Strands eller Norddals Prgjæld) til Abelse og vilde kjøbe Tran af Ole; denne bad Manden følge sig ned paa Sjøboden, gik selv foran og røgte paa en Pibe, bad Manden føle i en Tønde om denne var ganske tom for Tran; der var mørkt inde i Boden; Manden var klædt som sædvanligt i en snehvid Trøje, tog af Uforsigtighed lige ned til Bunden paa Tønden og denne var ganske fyldt med Tran. Manden blev saaledes besudlet med Tran hele Armen opunder Axlen, saa det drev af ham

– En anden Gang kom en Mand fra Udøerne Vejret var stygt og koldt, Manden gik ind i Stuen med Skindstak paa. Ole bad Manden sidde ned ved Skabet. Manden skjønnede heller ikke andet end at det var et Skab, men det var en Kakkellovn og den var dygtig varm. Manden forstod sig ikke paa

Ovne, han havde aldrig seet en saadan; dette vidste Ole, denne holdt Manden med godt Snak, Varmen virkede i den Grad paa Mandens nye Skindstak at hele Bagstykket blev aldeles forbrændt; altsaa til Løjer for Ole.

Svartedøden

– Om Sortedøden er her paa Søndmør ganske faa Sagn dog fortælles der at en lovløs Tid indtraf bagefter, enhver tog sig tilrette, tog Gaard til Brug og Ejendom hvor han fandt for godt. Sagnet fortæller om to Brødre der kom fra Skotland eller Holland; den ene af disse tog Gaarden Ringstad i Strands Præstegjæld til Eje og Brug, den Anden derimod tog Gaarden Vik i Søkvelven paa samme Maade. De underlagde sig til Ejendom hele Landstrækningen langs Fjorden mellem disse to Gaarde, tillige med de tilstødende Dalfører og Fjeldvidder. De traf Overenskomst om at Gaarden Løvolden skulde udgjøre Grænseskjættet mellem dem. Husene skulde være meget nedraadnede paa Vik og Ringstad, hvorfor disse Brødre saa sig nødt til at gjøre Forbedringer ved dem. Ringstadmanden gjorde Begyndelse ved at opføre Huse og derefter skikkede han Bud ud til Vik og bad sin Broder til Gjæstebud. Denne kom, dvælede der flere Dage blev meget opmærksom paa alle Indretninger. Til Gjengjæld bad han sin Broder om at denne nu samme Vinter vilde gjæste ham i Vik. Men Broderen svarede at han ikke vilde krybe ind i saadanne Rævehytter som du har staaende derude. Den anden Broder (fra Vik) harmedes højligen derover, han rejste ganske tungsindet hjem, fik Folk tilskogs at fælde Træer, og Heste til at kjøre Tømmeret hjem og begyndte at bygge. Der hamredes der tømredes hver Dag, og i en Fart stod der en stor Vaaning, rundt om denne var opført en Indhegning af Tømmer med en stor Port med Laas for. Fra Porten gik en lukket Gang lige ned til Søen. Nu mente han at det var Tid at bede sin Broder til Gjæstebud, han fik Folk afsted bad Broderen komme; denne kom, gik op gjennem Hulgangen til Porten, men denne var tillaaset og Nøglen borte, her stod han; hans Broder havde iagttaget det Hele, Vejret var koldt, han lod dog sin Broder staa en lang Stund. Denne bankede, endelig aabnedes Porten. Nu fik han se at hine Rævehytter var forsvundne. Tomten, hvor denne Bygning skal have staaet, kaldes endnu «Laana (betyder et stort 2 Etages Hus).

Olaf den Hellige

Om St. Olafs Gris. Olaf den Hellige skal paa sin sidste Færd gennem Sundmøre medens han laa i Stenvaagen inden Alesunds Grændser have faaet en Mand fra Gaarden Godøen til at opføre sin Gris indtil Videre da han indsaa at han maatte tage tilfjelds over til Oplandene og vilde falde ham besværligt at transportere sin Gris. Manden modtog Grisen, h. d, denne befandt sig godt medens Kongen var borte men efter at Rygtet udsprede sig at han var falden paa Stiklestad vantrivedes Grisen Dag for Dag. Han blev saa medtagen af Sygdom at han tilsidst blev forvandlet til Sten i hvilken Skikkelse han endnu staaer paa Godøen.

– Arnesønnerne paa Giske har vistnok i sin Tid vakt megen Opsigt ved sin Deltagelse i historiske Begivenheder, eftersom Indbyggerne her i Egnen endnu denne Dag har Sagn der minder om deres Tapperhed og som Folkestyrere ofte med Kraft ledede Folkets Anliggender, saa at Kongerne selv ofte skalv for dem; – saaledes hører man her i Egnen at naar man ser 8 jevnstore velklædte Karle komme gaaende paa en Vej, saa plejer man at sige «Der kommer Gidskegutterne». Naar det offentlige har truffet Foranstaltninger til Landets Tarv, og disse ikke yndes af Almuen, og denne protesterer mundtlig men Sagen gaar aligevel sin Gang og Almuen kommer hjem fra Thinge eller andensteds misfornøjet med den nye Tingenes Orden, da plejede man at sige «Det viser sig nu at Gidskegutterne er borte, de havde vist ikke samtykket i dette eller hint.

– Olaf den Hellige maa vistnok engang have rejst gennem de saakaldte Strømmene, nemlig ind Ellingsfjorden forbi Vemøen gennem Strømmen ind i Skauebugten, draget sine Skibe over Land fra Folden til Højemsvik, til Støtte herfor har man et Folkesagn, hvori det heder naar noget hastigt paakommende Sjødrev opstaar da plejer man at sige: Det var ruske detta, eg kan inkje tru det saag værre ud naar han St Olaf seglede op Straumane. Til yderligere Bevis for at Skibe og større Baade i Oldtiden har været trukne ved Haandkraft fra Folden til Højemsvik anfører man at dette Strøkg heder indtil denne Dag Langedraget og midt mellem Stederne tæt østenfor Postvejen, paa Jordtungens højeste Punkt findes sammenkastet en usædvanlig stor Stenrøjs; denne skal have været opstabet som en Signalplads, som følgelig skulde tjene de ind og udfarende til Vejledning om hvor de skulde tage iland og drage sine større Fartøjer over, da den inderste Del af Skøiebugten og Solnørbugten

ofte var tillagt med svag Is uden at tale om at Dragsundet der forbinder begge Bugter, ved Fjæretid er ganske tørt.

Skogene

– Gaarden Braute i Ørskoug Sogn er en ganske maadelig Gaard af Størrelse; ifølge Sagnet skal den dog i Middelalderen være beboet af en Mand, der skal have vist stor Manddom i flere Henseender. Han skal, heder det, i sine unge Dage have faret meget tilsøs, havde faaet Smag paa hvad der i de Dage var en stor Gevinst, nemlig at føre Bord og Tjære paa egne Jægter fra Søndmør til Bergen. Efter at han tog Bolig paa Braute byggede han selv en Jægt fremme paa Gaarden; da Skroget var færdigt, fik han sig en Del Heste og forsøgte paa at kjøre den ned til Søen. Vejen er nemlig fra Braute til Ørskougvikken ¼ Vej, men da han kom med Jægten fram paa det saakaldte Brauteriss (Aas) blev hans lejede Heste saa medtagne af Arbejde, at han maatte spænde dem fra; nu tog han sin tre Aars Fole, spændte den for Jægten, tog selv Haand i, gik i Samlag med Folen og trak Jægten, uden at standse, lige ned til Søen. Af dette Værk gik der og endnu gaar her i Egnen stort Ry. Man siger endnu efter ham et Ordtag som han udsagde hvergang han tog Fat paa Arbejdet med Kjøringen (Dragningen) Furi, saa Manden naar han kjørte Brautejagten.

– Tomten efter Jægtenøstet paavises endnu i denne Dag, nemlig nogle Skridt søndenfor Hr. Pedersens Stuevinduer paa Søholt. Talbordberget i Ørskoug er nogle lodrette Berghamre beliggende i Syd for Gaarden Søholts Huse et godt Stykke fra Søen; nu er der den skønneste Engmark ligefra disse Hamre til Søen men saaledes saa det ikke ud i Fortiden. Sagnet fortæller nemlig at i det 15 de & 16de Aarhundrede da der existerede flere Vandsauger i den saakaldte Ørskougselv, gik temmelig dybgaaende Skibe tæt frem under Fjeldhamrene. Skibene laa nem# lig fortøjet saa nær Berget at man lagde en Planke fra dette paa Skibsrælingens hvorpaa man bekvemt gik. Det skal have været især Hollændere og Skotter som gjorde store Indkjøb af Bord her paa Stedet; at denne Trafik var stor og indbringende for Egnens Indbyggere, skjønt Skogene led betydeligt og tildels ødelagdes, derom er Sagnet endnu i friskt Minde. Af den megen Bordtællen og Indlosning af Bord skal disse Hamre have faaet sit Navn. Man fortæller saaledes at en Mand ved Navn Ole fra Gaarden Valdgjerme omtrent ved Aaret 1740 gjorde Regnskab for et Aars Bordsalg med en af disse Hollændere og modtog af disse i Betaling for Bord saa mange Sølvpenge at han fyldte en Strømpe og desforuden maatte han tage af Hovedet sin Skindhue for deri at bære Pengene til sit Hjem.

Til Sagnet om Ole Valdgjerme føjes at han plejede blot éngang hvert Aar at opgjøre Regnskab og modtage Betaling for sine Bord fra de skotske Handelsmænd der laa ved Talbordberget med sine Skibe. Han havde sædvanligt en Strømpe, som han dertil blot benyttede, at have sine Penge i. Det Aar han fik Strømpen fuld syntes han være overbevist om at de havde gjort ham Ret ved Afregningen, men naar dette ikke skede havde han stor Mistanke om at de havde snydt ham; anden Tællingsmaade brugte han ikke.)

– Sagnet vil ogsaa vide at den største Aarsag til at Skogene er blevne saa ganske ødelagte i den nordre Del af Søndmør har været den store Mængde Vandsauge, som har været i Brug. Efterat Svenskeren Paul Anderson ved Aar 1530 havde indført Vandsauge her i Norge udbredte denne Skik sig saa almindeligt at der næsten i hver Elv, naar Skog fandtes, blev opført et Saugværk. Sagnet anfører at blot i Skaue Præstegjæld har været Vandsauge paa Følgende Steder: Ved Gaarden Solnør, ved Sorte, ved Slyngstad, ved Thingfjord, ved Vatne ved Storengset, ved Storefylling, i Gjytaaen, denne sidste ligger paa Gaarden Skaues Enemærker, og endelig ved Sagaaen, som udspr: ligger paa Romsdalseggen ved Tomleskardet nærved hvilket Sagen laa; Aaen løber ud i Solnørvigen. Her fortæller Sagnet om dette forhenværende Sagværk at det skulde være en Mand fra Holland som ej alene her paa egen Bekostning lod opføre bemeldte Saugværk, men ogsaa kjøbe Furu til Skjæring paa Værket og kostede Kjørselen paa Bordene derfra til Tomlefjorden, hvor der endnu et Sted paavises tydelige Spor af Søbrygger benyttede til Indlosning af Bord.

– Paa Langskibøen i Ørskoug har i Fortiden ej alene været et Sted hvor Handel og Vandel har havt sit Hjem (Navnet kommer af den ypperlige Havn) men ogsaa har været beboet af rige og mægtige Folk, saaledes fortælles at paa Øens Østside er et Næs som heder Hagenæs, hvor endnu findes Tegn til Hustomter og Spor af at en Frugthave her har været anlagt.

-Gullringen. Her skal have boet en Præstedatter der var ugift, meget rig og stormodig; hun gik en Dag ned paa Søbryggen, kastede ud i Søen en Guldring med de Ord «Saasandt som denne Ring kommer igjen, bliver jeg fattig». Dette gik i Opfyldelse, Ringen blev funden i en Fisk, som fangedes ved Stedet, og Pigen døde fattig. (See Faye).

– **Storfanten i Tykkerustene.** Sagnet fortæller at en Desertør fra Syvaarskrigen 1663–70 skal have lagt sig til i Storelien paa Gaarden Fyllings Enemærker i den saak: Tykkerust som ligger et Stykke fra Vandet. Her opførte han et Skur ved nogle Fjeldhamre og fortsatte her i længere Tid med Røverier, dels paa Sætrene rundt om, dels hjemme i Bygderne; man skal ofte have seet ham at flikke Klæder o.s.v. Engang tog han lige ned til Steinset Sæter hvor han voldtog en Jæterjente og skar siden Struben over paa hende. Han var til stor Plage for Egnen, Ingen turde vove sig i Kast med ham, endelig fik man ham lokket syd til Gaarden Axelvold i Ørskoug hvor man fik dræbt ham.

Gullskatten – I den saakaldte Brunehaug i Skaue Sogn, skal ifølge Skaue Sogn skal ifølge Folkesagnet ligge nedgravet en Skat. Sagnet er meget gammelt, der har til forskjellige Tider været gjort Forsøg paa at finde den. Engang blev en Mand der boede paa Gaarden Lilleengeset, ved Navn Lars Knudsen, opmærksom paa et Lys, han en Julenat saa brænde i bemeldte Haug; han tog et Gevær, sigtede mod Lyset, lod det ligge indtil det blev lyst; nu saa han efter og blev overbevist om Stedet; han gik hemmeligt derhen, undersøgte Stedet og fandt en liden Bøtte fyldt med Sølvpenge. Fundet var betydeligt og Manden blev med et rig.

Endvidere fortælles at dels Uaar dels andre Omstændigheder skal have været Aarsag til at disse Egenes Indbyggere ikke saa sig istand til hvert Aar at betale de Konglige Skatte og andre Udredsler. Dette skal især have været Tilfældet med Indbyggerne i Grytten Skibrede, hvorfor ovennævnte Lars hvert Aar under Thinget paa Gaarden Gamlem i samme Skibrede stedse indfandt sig og betalte Skat for en stor Del af Almuen og modtog istedet senerehen forskjellige Varer, hvilke han omsatte, og havde saaledes en liden Trafik derved. Til dette Øjemed bidro g betydeligt hint Fund. Engang da han paa en Rejse fra sit Hjem til Thingstedet var kommen et Stykke ind i Gryttalien blev han var oppe i Liden en Mand i røde Klæder komme løbende ned til Vejen. Lars der foer til Hest og havde sine Penge i en Pose som laa foran ham paa Hesteryggen, antog at hin Mand maatte være en Tyv eller Røver (slige fandtes paa Stedet) begyndte at raabe som han havde flere ivente bagefter: Nu ser jeg Tyven kom nu hastigt, ellers slipper han os af Hænderne». Da Manden hørte denne Tale, vendte han strax om og forstak sig i Skoven men Lars fortsatte uhindret sin Rejse. (Denne Lars Knudsen var Bedstefader til hin af samme Navn, som bar Dronningen ombord)

Peder Dass og Gamle-Erik - Medens Præsten Peder Dass fik engang Bud fra Kongen i Kjøbenhavn at han skulde komme ned og præke Fropræken for ham 1ste Juledag. Budet kom til Peder Juleaften just som han sad og spiste; nu maatte han i største Hast henvende sig til Gamle-Erik om at han vilde skydse ham endnu i denne Nat. Gamle-Erk paatog sig dette og hurtigt bar det afsted. Ved Midnat da de var kommet Stat forbi vilde Erik friste Peder og vilde vide hvad han vel vilde sige om han lod Baaden synke. Erik l.B.b.a.s. Peder saa dette rejste sig i Baaden og sa: «Højere op, og fortere fram din Djævel!» Erik som troede at Peder vilde kalde Gud tilhjælp naar han saa der var Fare paafærde, blev skuffet og maatte nu hurtigst fortsætte Rejsen. De kom til Kjøbenhavn just som Folk strømmede til Kirke. Peder fik saaledes ikke Tid til at faa Kongen i Tale, men denne skikkede ham Bud om at der paa Prækestolen var lagt en Seddel der indeholdt det Thema hvorover han skulde præke. Peder besteg Prækestolen tog Sedelen op saa paa den og sagde Her staar Intet; vendte Sedlen paa den anden Side saa paa den og sagde: Her staar heller Intet «– Af Intet kommer Intet og af Intet skabte Gud Verden» Disse sidste Ord lagde han til Grund for sin Præken, hvilken han holdt paa en saadan Maade at Almuen gik hulkende og grædende ud af Kirken.

– **Olaf den Hellige** kom engang paa sin Færd fra Trondhjem og agtede sig ind i Romsdalsfjorden; da han kom syd til Hustadviken mellem Bud og Fagrevik blev det Aften saa han med sit Skib maatte kaste Anker og overnatte. Ved Midnat kom et pludseligt Overfald af Fiender over Kongen saa at han saa sig nødt til at kappe Ankertougene og undfly. Ankertaugene drev siden til Lands i Stranden ved Guldberget, hvor de endnu ere at finde, skjønt forvandlede til Sten; selve Ankerne ligge endnu urørte paa Søbunden dersteds hvor Dublerne endnu tydeligt ere at see skjønt disse nu ogsaa ere forvandlede til tre smaa Skjær. – Engang kom **Olaf den Hellige** sejlene ind gennem Romsdals-

fjorden; da han kom ind til Oxen i Rødven Sogn blev Østenvinden ham saa haard at han der maatte stige iland skjønt der ikke var godt at lande og Skibet vendte om. Kongen agtede sig over Fjeldet til Rødvendalen. Sin Kuffert med Rejsepengene i blev han nødt til at sætte tilbage i Stranden, hvor den endnu staar, forvandlet till Sten. Der var Sné paa Fjeldene hvor Kongen drog frem, dette havde han forberedt sig paa thi han havde medtaget et Par Ski. Han kom til et stejlt Berg Horungen kaldet i Gryttens Præstegjæld. At løbe ned over dette fandt han for det Første betænkeligt, endelig vovede han Løbet, kom i god Behold ned til Stranden; der viser sig endnu en dygtig Fure i Fjeldet efter denne Skiløbning. – Kong **Olaf den Hellige** landede engang paa Bolsø i Romsdalsfjorden, her fik han isinde at rejse en Kirke hvori Almuen kunde tilbede Vorherre og fik Almuen overtalt til at tinge Bygmester. Dette Rygte udsprede sig vidt og bredt; en Troldkjærring som holdt Til paa Fjeldet Skaala en Mil fra Bolsø i Vedø Sogn, kom ogsaa undervejr med hans paataenkte Kirkebygning. Hun syntes ikke om at have nogen Kirke i Nærheden af sin Bolig; hun besluttede derfor at gjøre et Bræk ved Kirkebygningen, men hun forhastede sig ikke heller før Kirken var næsten færdig, da tog hun en Dag sin Armbue lagde Pil paa Streng, skjød og Pilen magtede ikke frem til Kirken men traf i Jorden et Stykke fra Kirkegaarden hvor den blev staaende og hvor den endnu er at se lig en Bautasten; den er 6–7 Alen høj.

– **Præsten Jon i Nordfjord.** Der fortælles om en Præst, der længere tilbage i Tiden skal have været i Indvikens Præstegjæld i Nordfjord. Han havde gaaet i Lære i den wittenbergske Skole i 5 Aar som medtages for at lære den sædvanlige Præstelære, derefter var han atter i 5 Aar for at lære Svarteboken. Denne lærte han til Grunden; da han var færdig med denne kom Gamle-Erik og vilde hente ham og raabte «Jon». Mester Jon havde beredt sig paa dette, han havde til den Ende sat en Tollekniv indvendig i hvert af Stuens 4 Hjørner og disse gav Svar til Erik i Jons Navn. Mester Jon havde for at slippe ud at Stuen taget sin Tilflugt til Skorstenspiben som han krøb opigjennem. Dette blev Erik vaer, steg op i Gruen for at holde Præsten fast i Benene, fik fat i en af Jons Støvler og beholdt Hælen af den og Jon slap uhindret fra Legen. Nu kom Jon hjem og blev ansat som Præst til Indviken; han havde ikke længe været her før hans Kone fik ham mistænkt for ulovligt Omgang med en Bondepige. Han blev anklaget for denne Sags Skyld, der blev anlagt Sag mod ham, han fandtes skyldig, Dommen lød at han skyulde henrettes, han bad Kongen om Naade og Kongen tilgav ham men paa Præstens Kones indstændige Begjæring maatte Kongen love at fuldbyrde Dommen. Medens Sagen stod paa skulde Mester Jon forrette Gudstjeneste ved Opstryens Kirke; paa Vejen didhen ved de saakaldte Risøjerne kom en stor Slange og foer midt over Vejen og blæste højt. Præsten blev opmærksom paa den og sagde «Véd Du det ogsaa?» Præsten red den Dag, hans Skydsdreng spurgte ham om Ormen sagde Noget, Præsten svarede: «Den siger det er sidste Gang jeg rejser her.» Dette blev sandt, thi inden kort Tid blev Dommen afsagt og fuldbyrdet. Han blev halshugget paa et Sted ved Indvikens Præstegaard som endnu kaldes Mordskogen. Forinden Jon blev rettet sagde han: «Hvis jeg er uskyldig skal mit Blod rinde opfor Bakke og dette gjorde det. Paa Stedet kan siden ikke voxte Græs. Hans Kone blev derefter slagen med Sygdom, krøgnede sammen, blev saa liden at man under hendes Sygdom bar hende i en liden Kurv indtil hun døde.

Trollkvinden Kari Hole – Langt tilbage i Tiden, var der paa Gaarden Hole i Bréheims Sogn i Gloppens Præstegjæld i Nordfjord en Kvinde ved Navn Kari Hole, som var den værste Trollkvinde, hun blev anklaget for sine onde Gjæringer og blev overbevist og tilstod at hun havde øvet Ondskab baade mod Folk og Fæ. Hun blev levende brændt paa en liden Holme, Hanelholmen kaldet i Gloppens Sogn. Det hun mest angrede paa da hun kom til Retterstedet, var at hun havde mælkestjaalet en Ko i Nedstryen Sogn, skjønt hun ej personlig eller nogen for hende i naturlig Skikkelse havde udført Malkingen, eller idethele været i Ned-Stryen; dog blev Koen saa medtagen at den døde. Kari Hole erklærede dog at Mælken af denne Ko gav hende det ypperligste Smør. Hun havde lovet naar hun kom til Baalet at i en saa lang Afstand derfra som hendes Øjne rundt om kunde se fra sig, skulde for Fremtiden ingen Væxt mere gro eller trives; derfor antog man det nødvendigt at binde hende for Øjnene.

– **Søndmør** – Det har gaaet som et gammelt Sagn om at der engang ved Kvasnæsset har været holdt et stort Sjøslag, – dette er mærkeligt derved at det netop er til dette Sted Professor P. A. Munch vil have Slaget med Jomsvikingerne henlagt.

– **Om Kristen Kulbrænder.** Der var engang en Mand, hvis sædvanlige Haandværk i lang Tid havde været at ligge paa Skogen og brænde Kul, han havde skjelden Omgang med Folk og kom næsten aldrig til Kirke. Endelig fik Folk ham overtalt til at søge Kirke engang. Kristen gik ind for Vaabenhusdøren; her stod han i sine Hverdagsklæder og gabede paa Folk og Præst. Det var saa rimeligt at Kristen, som ikke var boglærd, ikke kunde forstaa et Ord af hvad Præst eller Klokker sagde; efter at have staaet der en Stund gik han hjem; nu spurgte man ham hvad han syntes om og hvad han saa i Kirken. Kristen sagde han saa ingen som var ham (sig) mere lig end Præsten; Præsten havde nemlig sorte Klæder, Kristen havde ogsaa kullede Klæder. Folk sagde til ham for Spøg Du maa da prøve paa at blive Præst. Kristen, der ikke anede, at det var Spøg hvad Folk sagde, begyndte at gruble og tænke over Sagen. Han overtænkte hvorledes det nu i hans Alderdom faldt ham besværligt at ligge ude i Marken ofte i ondt Vejr og brænde Kul naar han kunde faa sig en Ansættelse der var bekvemmeligere. Kristen spurgte Folk tilraads hvor man plejer at henvende sig naar man vil bede om at blive Præst. De sagde «Til Kongen». Kristen fik Underretning om hvor Kongen var at træffe og gav sig paa Rejsen. Da han kom til Kongsgaarden begav Kristen sig ind i Kongens Kjøkken. Her havde Kokkerne det meget Travelt med at lave Mad til Kongen; nogle tillavede Retterne, andre bar dem ind. Kristen tog nøje Tal paa Retterne, endelig meldte han sin Ankomst til Kongen. Denne, der blev nysgjærrig, at see En som turde melde sig for at tale med ham under Spisetiden, tillod dog at Kristen kom ind og anmodede ham om at tage Sæde hos Kongen og faa sig lidt Mad.

Efter at de havde spist en Stund sagde Kongen at de vilde takke Gud for Maden. Nej sagde Kristen : «Vi har to eller tre Retter tilbage som endnu ikke er indbaarne.» Kongen siger: Hvoraf ved Du det? «Jo, det maa jeg vide, siger Kristen, «jeg er saa vis at jeg ved alle Ting». «Ved Du alle Ting», siger Kongen, «saa maa Du sige mig hvad der blev af et Stykke Guld som forleden Dag laa i Vinduet og blev borte. «Ja, siger Kristen, «vil Kongen love mig at jeg kan blive Præst, saa skal jeg vist skaffe ham hans Guldstykke tilbage». Kongen sad og tænkte med sig selv at det er skjelden nogen tilbyder sig at ville være Præst, han maa vist ikke afslaa dette Tilbud, «men» sagde han til Kristen : «Der vil stor Visdom til at være Præst» Kristen sagde, at han ved noget af Hvert. I det Samme kom Kokkerne ind med de øvrige Retter af Maden. Nu indsaa Kongen at Kristens Udsagn var sandt han lovede derfor Kristen at dersom han næste Dag til en bestemt Tid kunde skaffe Guldstykket tilbage, saa skulde han blive Præst. Kristen begav sig ud i Kjøkkenet, Kokkene havde hørt den sidste Tale mellem ham og Kongen, blev bange for at Kristen vilde aabenbare Sagen; Thi disse havde stjaalet Guldstykket. De bad derfor Kristen om han kunde finde paa Raad, saa at Brøden ikke kom over dem. Kristen sagde «Tag et Stykke Dejg, læg Guldet i den, kast det saa for den store Hund som gaar her i Gaarden. Som sagt saa gjort; Hunden slugte Dejgen med Guldet i, der om Morgenen blev Kristen anmodet om at komme for Kongen og sige ham Besked om Guldstykket. Kristen sagde: « Deres Hund har ædt Guldstykket, De faar tage Livet af den saa finder De Guldet i Maven». Kongen vilde nødig miste Hunden men Guldstykket var ogsaa af stort Værd; derfor lod han Hunden dræbe og nu fandtes Guldstykket.

Nu maatte Kongen holde Ord; Kristen skulde aflægge Prøve paa sin Kundskab men dette ledede ikke til Noget, han gav ham dog Kaldsbrev og henviste ham til en Egn hvor han vidste at Folket ikke var saa nøje paaseende om deres Præst kunde læse eller ikke. Nu gav Kristen sig paa Vejen til sit nye Bosted, hans Vej faldt forbi en Skindfeldmager, her blev han vaer nogle nye Fælde og Kristen købte sig et Par Stykker af disse. Nu faldt hans Vej videre frem forbi Bispens Gaard. Bispemanden traf han ude paa Marken, han var sysselsat med at se tilrette med en gammel graa Hoppe, som havde taget Skade, han ændsede derfor ikke den Hilsen Kristen aflagde, men denne maatte fortsætte Rejsen hjem. Nu spurgtes det at de havde faaet ny Præst i Sognet. Almuen bad ham om at han næste Søndag vilde holde Præken i Kirken for dem; dette lovede Kristen

Om Søndagen flokkedes Folket til Kirken. Kristen vilde nødig gaa i Kirke men aligevel gik han. Til bestemt Tid steg han paa Prækestolen men vidste ikke hvad han skulde sige. Efterat have staaet en Stund sagde han «Kjære Almue jeg skal fortælle Eder om min Færd; jeg rejste forbi en Skindfeldmager, her blev jeg vaer nogle gode Felde, jeg købte mig et Par Stykker, de er vide brede, med røde Dusker i hvert Hjørne, derefter rejste jeg forbi Bispemanden, han havde en gammel blak Mær, som havde taget Skade paa et hemmeligt Sted, jeg tør ikke nævne det her». Nu begyndte Almuen med Latter saa at det tog Overhaand med alslags Uorden i Kirken. Klokkeren søgte at stille Folket

tilfreds, gik op til Præsten og bad ham ordne sin Præken paa en bedre Maade; dette lovede Kristen; nu blev det stille i Kirken; endelig tog Kristen til Orde. «Idag bliver det ingen anden Forretning end at jeg faar ikke glemme at bede for de syge, som er syv sorte Svin paa Furset (en Gaard i Søkelven) og tre tandløse Kjærringer paa Svartebæk (sammesteds) Nu blev der igjen Støj og Allarm i Kirken og Klokkeren saa sig nødt til at kalde Kristen ud af Kirken og denne blev lukket. Almuen skikkede Bud efter Biskoppen at han skulde komme og gjøre sig bekjendt med hvad for Præst de havde faaet. Biskoppen kom. Imidlertid havde Kristen giftet sig og faaet en ung Kone. Nu skulde Kristen igjen i Bispens Nærværelse aflægge Prøve paa sine Prækener. Nu vidste han ikke andet Raad end at han befalede en af sine Drengte hemmelig om Natten at gaa op i Kirken og sage over Foden af Prækestolen, dog ikke røre den mere.

Nu kom den bestemte Dag, besteg Prækestolen og efterat Folket havde ordnet sig til Sæde i Kirken sagde han højt: «Idag bliver det en ond Dag» slog med begge Hænder af al Kraft i Prækestolen, gjorde et Spark saa at denne faldt overende med stort Bulder og Brag. Nu forstilte Kristen sig aldeles ihjelslagen, Folk stimlede til, I bar den forstilte døde Mand ned til Præstegaarden, hvor hans Kone sørgende modtog ham. Nu blev der for det første ikke Tale om andet end at begrave Præsten. Man tillagede Kiste, foretog adskillige Operationer med Liget, saasom at skjære hans Skjæg Haar og Negler, som da var brugeligt. Præstens Kone var højst sørgmodig. Liget blev sat ind i Vaagestuen men der var ingen Anden som vilde vaage over Liget end Biskoppen og Præstens Kone.

Bispen tog Konen, satte hende paa sit Fang for at trøste hende. Han følede paa hendes Bryst, spurgte hende hvad de kalder dette. Hun sagde «dette kalder man Sinai Bjerg». Er der farendes der, siger Bispen; «Nej», svarer Konen. Bispen lagde Haanden paa Konens Liv og spurgte hende hvad de kalder dette. Rumpeskogen siger hun. « Kan man fare frem der?», siger Bispen. «Nej», svarer Konen; men aligevel blev Bispen mere og mere paatrængende og kjælede for hende paa mange Maader; Kristen der laa i Kisten, og hørte paa hele Samtalen, var ganske stille indtil han hørte at Bispen vilde have for store Friheder med Konen, da sprang han med et op og sagde til Bispen at denne skal dyrt bøde for sine Handlinger. Bispen blev rent forskrækket, men Præstens Kone maatte vist før være indviet i Hemmeligheden.

Nu maatte Bispen bekvemme sig til at lade Kristen vedblive som Præst skjønt han ikke kunde læse i Bog. Almuen forlangte endnu engang at Kristen i Bispens Nærværelse skulde holde Præken for dem; dette maatte baade Bisp og Præst gaa ind paa. Den bestemte Dag, da Kristen Bisp og Klokker kom ind i Kirken sagde Kristen til Klokkeren: «Idag maa Du svare svaare saa det (rimer sig) stemmer overens» . Dette lovede Klokkeren; nu havde Almuen ikke hørt Kristen for Alteret og følgelig forlangte de at han nu skulde vise sin Kundskab der. Kristen gik nu for Alteret, stod en Stund stille og taug, endelig tog han til Orde: «Verden er rund, Verden er rund», Klokkeren svarede «Ja ,som Ræven paa en Hund». Nu slog Almuen op en Latter saa Bispen saa sig nødt til at tale Almuen tilrette og nu blev det stilt. Derefter tog Kristen tilorde: «De ragede mit Skjæg, de skar mine Negler, de klippede mit Haar» Klokkeren svarede «Naar gjorde de det?» Kristen svarede: Paa den Tid Biskopen rejste fra Sinai Bjerg til Rumpeskogen. Nu blev Bispen ganske forskrækket, troede at Kristen vilde aabenbare for Almuen hans Omgang med Konen i Ligstuen, fik Folk til at tage Præsten fra Alteret og fik ham endelig overtalt til at frasige sig sit Præstedom.

Hougtagen

– Man fortæller at en Dreng ved Navn Lars Jakob Thormodsen Medlid i Skaue Sogn engang for omtrent 50 Aar siden paa Vejen hjemmefra til Sætren, da han var kommen til et Sted hvor en af Naturen rund dannet Haug, der allerede før var udsagt for at være Tilholdssted for Haugboere eller Huldrefolk. Her i denne Houg der ligger tæt ved Vejen blev Jakob indtaget, som han sagde, førinden han vidste et Ord derom. Han syntes at være kommen ind i en rummelig Stuebygning, hvor al Anretning var ordnet næsten paa samme Maade som Skik og Brug er i Bygderne. Det forekom ham besynderligt at der var saa faa Folk at sé, blot en Pige beboede Huset al den Tid han opholdt sig der. Hun var klædt i blaa Klæder, havde fagert Haar som Silke, der hang nedover Ryggen. Hun satte Mad frem for ham men han var saa forbluffet formedelst Ukjendskabet til Stedet at han ikke var god for at tage til sig af Maden. Ovennævnte Pige trøstede og opmuntrede ham paa mange Maader til at være

ved friskt Mod; hun forsikrede at ingen Ting skulde paastaa ham her naar han bare vilde give sig her til Rolighed. Men hvorledes hun end kjælede for ham, saa syntes han dog at være lige taus som tomset; hun kom frem med en smuk Fiol (Fedle) bad ham tage den og spille paa den; hun sagde at hun ved at Du er en dygtig Spillemand hvorfor kan Du ikke spille paa denne Fele? Han syntes være bevidst om og kunde godt erindre at han gjentagne Gange har spillet paa sin Fele hjemme men det var ham ubegribeligt hvorledes han nu følte en saadan Afsky at tage i denne endsige at spille paa den. Han syntes sé mange Mærkværdigheder saasom Udskjæringer i Træ med Videre og Tanken hos ham var ene sysselsat med om han ikke kunde arbejde lignende Sager. Han vidste selv ikke hvorlænge han var i Hougen. Ligesaalidt vidste han Besked om hvorledes han kom ud som ind, han var borte fra sit Hjem i to Døgn, han havde en liden Hat paa sig da han forlod Hjemmet, denne var kommen hjem til Gaarden efterat Drengen havde været borte et Døgn.

Da hans Forældre fandt Hatten og Drengen ikke kom tilbage anede de Uraad og forstod at han maatte have været indtagen. De anvendte derfor Klokkringning og andre Midler som bruges i slige Tilfælde for at formaa de Underjordiske til at løslade den som er kommen i deres Vold. Hvad enten dette virkede eller ikke, saa kom Jakob ganske karsk hjem til Gaarden. Dog var han ligesom tomset og faatalende naar Folk spurgte ham hvor han havde været saa gav han liden eller ingen Besked derom; man fik ham skjelden til at arbejde til Gaardens Fornødenheder efter den Tid, men blot beskjæftigede sig med at efterabe alt hvad han havde seet i Hougen; saaledes arbejdede han Fedler slik som han havde seet dem der, hvilket var noget afvigende fra dem som man før har seet. Han arbejdede en Dukke, der især i Klædedragt skulde ligne den Pige han havde seet i Hougen. Han havde nu sit Tilhold hjemme paa et lidet Loft; her fandtes stedse dels fuldbyrdede dels ikke fuldbyrdede Modeller til Gjenstande, som ikke andre end han vidste hvad skulde være til. At spille paa Fedle blev han ogsaa efter den Tid fuldkomnere i, han fandt lidet Behag i at opholde sig her i Egnen, derfor rejste han til Bergen og siden har man ikke spurgt mere fra ham.

Præsten i Hjørringfjord.

I Hjørendfjord paa Søndmør var engang en Præst der hed Hr Jakob; han var en af dem, der i sin Tid havde taget Præstelære i Wittenberg. Han havde gaaet der i Skole i 10 Aar som var den sædvanlige Tid for dem, der skulde studere Svartebogen og denne skal han have lært tilgagns; thi at stille med Gamle-Erik var for ham som Ingengting. Da han var bleven Præst havde han en egen Alterkalk som han benyttede under Sakramentets Meddelelse til sine Sognefolk. Denne Kalk havde Præsten selv bibragt den Egenskab at alle som drak af den var siden skudfri sit hele Liv og at dette virkelig skal have forholdet sig saa, det havde man tydeligt Bevis paa idet Ingen af Hr. Jakobs Sognefolk skal være faldne for Skud ikke allene mens han var Præst her, men endog længe derefter. Han skal især have brugt Kalken naar han meddelte Sakramentet til dem i Præstegjeldet som blev udskevne til Soldater og skulde gaa i Krigen. Disse kom stedse tilbage i god Behold undtagen en Sergeant som sprang ind i et Dige og druknede.

– **(Tillæg til Alexanders Bedrifter:)** Som Exempel paa med hvor stor List og Klogskab han kunde udføre sine Tyverier kan anføres følgende: Sagnet fortæller at han begik et Tyveri paa Gaarden Sorte den Tid han opholdt sig paa Jamtholmen; det var i Slutningen af den gamle Gaardmand Anders Sortes Levedage; hans Søn Kristen havde tilbragt sin Tid i Tjeneste ude paa Udøerne og havde sammensparet sig et Par Hundrede Daler i Sølv, hvilket var en stor Sum paa den Tid. Nu, da Faderen laa paa Dødslejet kom Kristen hjem og overtog Gaarden; han hjembragte ogsaa med sig sine Penge og herom udbredte sig Rygte i Bygden. Kristen var ikke nødsaget til at bruge sine Penge til nogen Udløsning Gaarden vedkommende; thi dette vidste gamle Anders godt at jævne, thi denne var en fast (rig) Mand og Alexander var derfor sikker paa at Kristen maatte have sine Penge liggende paa Kistebunden. En Dag i Mørkningen kom Alexander til Sorte med noget Messingarbejde til Kristen som denne skulde betale ham for. Kristen gik fra Gangen opad en Trappe til et lidet Kaaveloft, tog der de nødvendige Penge ud af Kisten sin. Der var mørkt oppe paa Loftet; idet han vendte sig fra Kisten vidste han ikke et Ord af førend Alexander stod for ham og foregav at ville laane Penge af ham. Dette

afslog Kristen. Nu fik Alexander vide hvor den Kiste stod, som tilhørte Kristen og med denne Besked rejste han dennegang.

Nu tænkte Alexander hver Dag paa hvorledes han ubemærket kunde liste sig ind paa Loftet. Han havde sidst bemærket at der var blot én Dør nede i Trappen, som var Laas for. At aabne Laasen var for ham en let Sag, men han havde lagt Mærke til at hvergang man bevægede denne Dør, ranglede det og plistrede (skrek) det i dens Hængsler; dette var en værre Sag. Noget senere kom Alexander atter til Sorte, tog ind til Anders, fandt blot dennes Kone hjemme, nemlig Ingeborg, foruden Anders, som laa syg. Da Alexander kom ind i Gangen gik Ingeborg op og ned af Trappen en to Gange og lukkede efter sig Døren. Endda ranglede det i dens Hængsler. Alexander sagde til Konen «Du er no ej bra Kone, Du, Ingeborg, men de' du e' Natur til aa højre de (at) denne Døra rixa saa, de' e' eg rejnt forundra paa, dokk har no væl et Slag te aa smørje ho med?» Ingeborg eftertænkte Sagen, tog noget Tjære frem; mens Alexander endnu stod der besmurfte de Dørens Hængsler, hvormed han hjalp hende. Nu syntes Alexander at det var Intet i Vejen for ham til at liste sig op paa Loftet naar det blot var mørkt. Næste Dags Aften var alle Husets Folk forsamlede, inde i Stuen hos gamle Anders der nu var saa meget syg, at han nærmede sig Døden. Alt var stille inde i Stuen undtagen de Klager som den Syge udstødte. Nu hørte man noget ligesom det gik ude i Gangen, atter hørte man noget ligesom det knak oppe paa Loftet, de Fleste, der var inde i Stuen var vis paa at var der nogen som gik op ad Trappen, saa maatte man vist høre hin Ranglen af Døren, thi ingen vidste at gamle Ingeborg havde smurt den. Man stod heller i den Formening at da Anders laa Døden nær, saa var det, som naturligt at hans Framfaring som spøjede ude i Gangen.

Men denne Tro bedrog dem; Alexander havde alt vundet Spil. Han havde listet sig op til Loftet, taget Kisten og var kommen beholden ud med den. Der var falden lidt Nysne om Natten. Han havde af Forsigtighed aftaget sine Sko bundet dem bagvendt under Fødderne, strøg saa afgaarde med Kisten. Ved Daggry kom man efter at Kisten var borte og nu sluttede man sig til Sammenhængen. Man bemærkede Spor i Sneen efter et Menneske, som blot var kommet til Gaarden; disse Spor fulgte man et Stykke fra Gaarden, hvor man fandt Kisten sønderslagen og Indholdet borte. Hvor umistelig Pengene end var for Kristen saa blev det dog ikke saa stort Tab i den Formue han nu ved Faderens Død stod rede til at modtage; thi denne ejede betydeligt. Anders Sorte var nemlig Ejer af mange Kontanter i Sølv, han havde i sit Eje to Brudebælter af Sølv, en Mængde arbejdet Sølv i Støb og Skæer og vel 1200 Daler i Penge; thi Rigdom har stedse fulgt denne agtværdige Familie her paa Stedet.

– **(Nyt Tillæg til Sagnet om Alexander):** Paa As Tid havde en Røver sit Tilhold et Sted i Forberget Lesten paa Godøen i Borgund Sogn. Stedet var fast utilgjængeligt for Folk, dog her opholdt bemeldte Røver sig hver Dag naar ikke Tiden optoges ved Plyndretog i Egnen og dette Haandværk drev han meget ofte. Øvrigheden havde paa Indbyggernes Begjæring anmodet bemeldte Alexander om han kunde komme i Kast og ihjælslaa denne Røver; den gav ham Lov til at bruge hvilke Vaaben han vilde. Alexander lod sig ikke bede to gange, han indfandt sig paa Stedet, indsaa her at hverken Kone eller medhavende Tamp kunde her være ham til nogen Nytte. Han lagde sig derfor paa Lur efter Røveren med en ladt Bøsse. Endelig efter lang Venten fik han Røveren bar, spændte Hanen og sagde ved sig selv «Nu i Jesu Navn! Men se, Bøssen klikkede; Alexander spændte atter Bøssen tog Sigte og sagde: «Saa, til Helvede, din Djævel!» Røveren fik sin Bekomst og kom kantende nedover Fjeldet næsten lige ned til Stranden.

– **Om Præsten Hjort i Ørskoug.** For meget noget tilbage i Tiden var der i Ørskoug paa Søndmør en Præst ved Navn Hjort; Sagnet fortæller om ham at han var ingen Præst efter Ordets rette Betydning. Han betragtede Kirken, som en Bisag, ligesaa sit Embede som Præst. Han havde stedse Attraa efter af sammenskrabe og opspare Penge og løst Gods; han havde en Bod staaende nede ved Søen, hvor han havde sine Penge liggende, ligesom han her indkvarterede sin betydelige Korntiende ej alene af (for) Ørskougs Præstegjæld men ogsaa fra det nuværende Strands Præstegjæld, hvilket i hans Tid hørte under Ørskoug. Det var hans Skik daglig at indfinde sig nede paa denne Bod blot for at tilsé sine Penge; selv de bestemte Prækedage bleve dertil brugte. Folket blev rent utaalmodigt over at Præsten dvælede saa længe nede i Boden at han ikke kom i Kirken før langt

udpaa Eftermiddagen. Det var ofte Tilfældet at Folk der havde længere Veje maatte gaa ud af Kirken før Præsten kom paa Prækestolen. Dette var især Tilfældet om Vinteren.

Engang da der skulde være Gudstjeneste i Ørskougs Kirke kom Præsten ikke før en Del af Almuen var gaaet; det tog til at mørkne Klokkeren istemte til Indgangssang den Salme «Den lyse Dag forgangen er, Den mørke Nat sig nærmer». De af Almuen som sad igjen bluedes ved at istemme Sangen men en mumlende Latter opstod og den Dag blev ingen videre Forretning. Man havde formanet Præsten at gjøre Forandring i denne Skik. Man fik endog et Par Karle til at klæde sig i en styg Klædning, lagde sig i Skjul nede paa Buden for at skræmme ham, men det virkede Intet. Han forstod sig ligesaalet paa Landmandskab som paa sit Præsteembede.

En Dag da det led under Jul havde hans Kone sat Drengene i Arbejde med at sage Stranger til Ved ude paa Gaarden; det var Frostvej, Præsten kom ud for at sé til Arbejdet; han blev vaer at Bjerkekubberne under Kløvningen løsnede fra sig lidt Never, Præsten tog en Vedskide op i Haanden, rev Neveren villigt og godt fra Skiden og med ét antog han at Neveren gaar godt; nu skulde hans Dreng øjeblikkelig ophøre med Vedsaugningen og rejse afsted ind til Strands Præstegjæld, hvor Præsten skulde være berettiget til at flaa Never, og forsøge at tage Never til Præsten. Drengene gjorde Indsigelser, det hjalp ikke, afsted skulde de, Præstens Kone derimod forstod sig bedre paa Tingen; hun sagde at det var ikke første Gang at Præstens Forslag var forgale men hun maatte dog føje sig i Tingen; hun medgav Drengene, Præsten uafvidende, nogle Penge til at købe Never for. Drengene rejste afsted, var borte nogle Dage og kom tilbage med den købte Never. Præsten var vel fornøjet med at Neveren gik saa villigt ind i Strandlierne. –

– **Mandegraven i Vatne.** I Vatne Sogn Ved et Fjeld i Nærheden af Vatnerissskjærring hvor der midtfjelds gives en Afsats med en Fordybning af en kegleformig Skikkelse. Denne Fordybning kaldes af Almuen Mandegraven med det Tillæg at her i Fortiden en Røver har holdt til. Herfra foretog han sig Røvertog ned i Bygderne; alt hvad han stjal bragte han med sig did . Engang var han kommen lige ned til Gaarden Osgaatten, gik ind i Ildhuset og forlangte noget at spise. Her blev han vaer at man havde ophængt i Røgen under Taget en stor Mængde Lax som nylig var fanget. Røveren sad og vrængte Øjnene af og til opimod Taget og saa paa Laxen. Han havde et stort Skjæg som rak lige ned paa Brystet. Idet han rejste sig fra sit Sæde og gik sagde han idet han strøg sig over Skjægget: «Sandlig, endnu i denne Nat skal alt dette rages af.» De Tilstedeværende mente at han sigtede til Skjægget, men at Røveren havde til Hensigt at stjæle Laxen, det viste sig om Morgen thi da var den altsammen borte.

Han lod sig ikke nøje med at stjæle slige Madvarer men han stjal endog levende Kvæg iblandt, som han drev op til sit Bosted. Engang kom han ned i en Flok Kjører tilhørende Opsidderne i Vatnebygden, tog en Ko i Flokken og rejste afsted med den. Jæterjenten turde ikke gjøre nogen Modstand, men gik strax hjem til Gaarden og fortalte Sagen. Koens Ejermand der var en haandfast Karl drog efter ham, men indhentede ham ikke før han var kommen med Koen op til sit Bosted. Nu slog Manden ham ihjæl, begrov ham paa Stedet og dette kaldes derfor endnu Mandegraven. At Manden alene kunde give sig ikast med Røveren kan man ej beundre naar man hører fortælle at han ganske alene bar sin Ko paa Ryggen hjem til Gaarden efterat have taget Indvoldene ud.

– **Om Gaarden Krogsæter i Vatne Sogn.** Man fortæller om en Mand ved Navn Krog der langt tilbage i Tiden byggede Vatnes gamle Kirke, at han medens Bygningen stod paa var saa uheldig at slippe ned en Øxe der ramte et Barn i Hovedet saa det døde. Krog blev af Kongen dømt til som Bøde at rydde og bygge en Gaard paa et Sted hvor ingen slig før havde været, og deraf at svare Skat til Kongen. Krog skulde selv have Valget, hvor han vilde rydde; han forsøgte først paa to Steder fremefter Vatnedalen, hvor Kornet bedst vilde voxte og blev overbevist at det trivedes bedst der hvor Gaarden Krogsæter nu findes. Her begyndte Krog at rydde og bygge sig en Gaard kaldte den efter sig Krogsæt (som siden er gjort til Krogsæter) overlod den som Kongens Ejendom og gav ham Landskyld og Skat.

– (FauskeJydens Datter blev gift med en Lars fra Aure i Søkølvens Sogn, til hvem han paa sine gamle Dage overdrog sit Jordegods bestaaende af flere Gaarde mod en bekvemmelig Livøre eller

Føderaad og en sømmelig Begravelse efter Døden. Gavebrevets Original findes i Kristen Olsen Sortes Væрге. Gamle Knag var en pudsig Karl, gik og studerte og saa paa Stjernerne om Kvelden o. s. v.)
– (Mester Jon i Indviken – Fugleskrig)

Bruse Lothe – Blandt Nordfjords i Fortiden berømte Mænd omtales i Folkesagnet en Mand i Gloppens Præstegjæld paa Gaarden Lothe. Han skal især have udmærket sig paa mange Maader ved Manddomsprøver om hvilke der er mange Fortællinger. Saaledes fortælles at hans Tid Bedrifter skal have været optagen med Bedrifter borte fra Hjemmet saa at hans Hus led ved Forsømmelse. Han boede i en liden Stue der var en Levning fra Oldtiden, og denne var baade liden og ubekvem. Han havde i flere Aar lovet sin Kone at til Jul skulde han bygge en ny Stue men dette sit Løfte opfyldte han ikke. Et Aar indunder Jul begyndte Konen at minde ham derom, Bruse lod som han ikke hørte det, Konen blev ved sin Anmodning. Bruse blev endelig sindt og sagde «Efterdi du er saa braa, saa skal jeg see hvad jeg kan gjøre» Dette var Dagen før Julaften. Han befalede at alle Husets Folk skulde blive inde i Stuen, tillukke Døre og Luger og ingen maatte se ud i Gaarden. Som sagt saa gjort. Bruse alene gik ud, han drog afsted indefter Fjorden for at finde en Jutul som kunde hjælpe ham med Bygningen. Han maatte skynde sig for Tiden var kort, og skyndte sig gjorde han. Han tog sin Baad og foer afsted. Der er en Berghammer i Nærheden af Gaarden Lothe. Langsmed denne roede Bruse. I Hammeren er en Afsats tæt nede ved Flodmaalet, hvor endnu findes tydeligt Mærke til Brusens Aaredrag thi der var Tag i Manden. Jutulen traf han hjemme og denne gav ham Raad hvorledes han skulde bære sig ad. Nu for Bruse tilbage, tog fat paa Byggeriet, forstod neppe selv hvorledes det gik til med Jutulens Hjælp, thi i et Nu stod Stuen færdig. Arbejdet ledsagedes med en saa betydelig Støj og Dønn som om det skulde være Tordenslag og Jorden næsten rystede. Dette hørte de der var inde i den gamle Stue og Konen især fik Lyst til at see du. Der var et lidet Naverhul etsteds paa Væggen, der lagde hun det ene Øje til, men der kom udenfra ligesom en Gan der traf Øjet og dette mistede hun.

Bruse Lothe begyndte nu stærkt at ældes, han blev i sin Alderdom lagt paa Sygelejet og syntes selv at Døden nærmede sig. Han havde en Broder oppe i Gudbrandsdalen som hed Gudbrands. Da han fornam at Døden nærmede sig, skikkede han Bud til Broderen, thi han vilde nu sige ham Farvel; Gudbrand adlød Budsenderen kom, rejste over Fjeldene paa Ski og da han nærmede sig Gaarden tog han sine Jernhandsker paa, thi han vidste vel, skjønt han selv var en haardfør Karl, at det var voveligt for ham at række Haanden bar til Broderen naar han skulde hilse ham, skjønt han nu var noget afkræftet; thi han vidste fra tidligere Dage at der var Haandkraft i Bruse saalænge der var Liv i ham. Da Gudbrands indfandt sig var Bruse saa betagen af Sygdom at han ikke kunde se, spurgte dog om hans Broder var kommen. Gudbrands svarte Ja og rak Haanden frem med Jernhandsken paa. Bruse tog i Haanden, klemte Jernhandsken saa Mærke saaes bagefter. – Videre ved Sagnet ikke at berette om ham paa Søndmør.

– Blandt de Steder her paa Mørrerne hvor man vil henføre Stedet hvor den bekjendte Jette Bruse engang i Fortiden boede omtaler Sagnet ogsaa den romsdalske Ø, Sandø, der nu er beliggende i Akerø Præstegjæld i Romsdalen; før laa dette var ikke Tilfældet før da bemeldte Fogderi ikke strakte sig til Havet og at mer meldte Ø tilhørte et af Mørefylkerne. Sagnet ved saaledes her virkelig at paavise et Sted paa Øen, en dyb Hule hvor hint Bjergtrold, Bruse, skal have boet. Sagnet omtaler ogsaa at han skal her have ombragt en Mand, som af Nysgjærrighed vilde besøge ham og at tilsidst Jetten selv blev dræbt her af den anden Kjæmpe.

– **Kossen ved Gryttefjorden**;: Ved de sydligste Kyster af Gryttefjorden strax indenfor Taftesund som skiller Elingsø forfra Fastlandet ligger ved Strandbredden en meget stor Stén, Kossen kaldet, om hvilken der gaar det Sagn at i Fortiden boede paa Stavsetfjeldet en Jutul, der endag sad og spiste Skyruppe i et stort Fad. Han blev under Spisningen tiltalt af en anden Jutul, der boede paa hin Side Fjorden paa Slyngstadfjeldet, men var saa slugen paa Maden at han ikke gav sig Tid at svare, hvorfor Slyngstadjutulen blev vred, tog Stenen i Haanden og kastede den over Fjorden; traf i Jutulens Suppefad og denne sagde: « Dette var noget kosseagtigt, væltede Stenen ud af Fadet, saa den kom kantende ned over Fjeldet lige ned i Stranden hvor den endnu ligger.

– Inde i Bunden af Storfjorden ligger en Gaard Korsbrække kaldet. Paa dennes Grund stod før i Tiden Sunelvns gamle Kirke; men et Sneskred kom og tog Kirken bort lige til Grunden. For at

forebygge sligt oprejstes den nye Kirke paa et andet Sted, nemlig ude ved Hellesylt. Af den gamle Kirkebygning er ikke Spor tilbage; af Kirkegaardsmuren derimod staar det Meste igjen, ligesom ogsaa Tegn til Grave eller Jordhøje lader sig paavise indenfor Muren. Derinde staar ogsaa en høj, smal Sten uden Indskrift; Sagnet fortæller at denne Sten rejstes som Tegn efter de første Kristendomsforkyndere, der her landede. Andre siger, at de norske Korsfarere samledes paa dette Sted for at træffe Aftale om det forestaaende Tog. Begge Beretninger slutter med at heraf har Gaarden Korsbrekke faaet sit Navn. – Omtrent paa samme Sted findes en ganske mærkelig rund Fordybning i Fjeldet; den er af omtrent $\frac{1}{2}$ Alens Gjennemsnit med ganske glat afslebne Vægge; Dybden lader sig ikke bestemme da den er saagodtsom opfyldt med Grus. Almuen fortæller at St. Olaf her har kjærnet Smør og kalder endnu Fordybningen St: Olafs Smørkjærne, men ved ikke videre om de nærmere Omstændigheder da dette skal være skett. – Angaaende Sagnet om Sortedøden i Stordalen(?) samt om Jens Jamt og om St Olafs Sejlads ude i Storfjorden maa nærmere Underretning indhentes hos Ludv: Daae. –

https://www.ibsen.uio.no/SAK_P1862Dagbok_Folkesagn.pdf

Tekstgrunnlag

Teksten gjengis diplomatarisk etter manuskript, NBO Ms.8° 2603. Teksten er trykt i HU 19.

Manuskriptbeskrivelse

Egenhendig arbeidsmanuskript med noen rettelser. Manuskriptet står på bl. 1–44 i ett bind, med noen tilhørende notater på bl. 95r («Knud Stadheim – Gaarden Skageflaa i Gejranger / Kirkesanger Bruvold / »). Folieringen er bibliotekets, bl. 95 er bakre forsatsblad. Bl. 1–4v (øverst) inneholder Ibsens dagboksoptegnelser fra reisen sommeren 1862. Teksten på hele bl. 1 samt de øverste åtte linjer og nesten hele den niende på bl. 2r er strøket over. «Sagn fortalte af Peder Fylling» følger på bl. 4v og slutter på bl. 44v. Nedre del av bl. 44v er blank. For øvrig er bl. 1–44 tettskrevne og fremstår som én tekst, med manuskriptets vanlige linjeavstand over og under overskriften på bl. 4v. Notatene på bl. 95r består av to fulle og en påbegynt linje og finnes øverst på siden. Resten av boken, bl. 45–94r, inneholder Ibsens «Regnskab» 1866–67. På bl. 95r har Ibsen også skrevet noen regnskapsnotater for 1864 og tegnet en mann med to griser. Bl. 45–94 og det meste av bl. 95r blir ikke nærmere beskrevet her. Tekstsidene har flekker og andre mindre skader, uten følger for teksten. Papiret er gulaktig, linjert, med bunn- og kjedelinjer. Siden måler ca. 110 × 179 mm. Manuskriptet er skrevet med blyant. Skriften er overveiende høyrehellende, men iblant noenlunde rett. Skriften er i det hele ujevn, dels forholdsvis omhyggelig, dels mer skjødesløs. Linjene øverst på bl. 95r er svært skjødesløst skrevet. Skriften er mange steder svak. Det overstrøknene på bl. 1–2r er vanskelig å lese. Bare noen få steder har Ibsen delt teksten inn i avsnitt, men i stedet bruker han ofte lang tankestrek eller en slik strek med ornament (nærmest en liggende S) i linjen. De nevnte strykningene er utført med blekk; skriftbildet er mørkebrunt. De har form av ujevne bølgestreker; Ibsen har brukt tilsvarende streker bl.a. i arbeidsmanuskriptene til *Kjærlighedens Komædie* fra 1862 (UBiT Ms Oct. 375, sporadisk) og *Peer Gynt* fra 1864 (KBK NKS 2869, 4°, 2, mye på bl. 40v). På versosiden av fremre forsatsblad har ukjent hånd skrevet Henrik Ibsens navn og tallet 1187. Bindet måler ca. 112 × 183 mm. Permene er trukket med lyst brunt pergament med metallspenne foran frontsnittet. Forsatspapiret er marmorert, hovedsakelig i rødt og blått. Også snittet er marmorert. Bindet er slitt. Den delen av spennen som stod på forpermen, er borte med medfølgende skader. De to delene av fremre forsats er gått fra hverandre, det er også begynnende brudd i bakre forsats samt andre steder i bokblokken. Bibliotekets stempel finnes på bakpermen, katalogsignaturen på bl. 94v. Manuskriptet tilhører Nasjonalbiblioteket, Oslo; kjøpt i 1968 fra Tancred Ibsen. Jf. HU 19, 79.